

Ochrona osób interpłciowych w Europie

Zestaw narzędzi dla decydentów politycznych i prawodawców

Dan Christian Ghattas

LISTA KONTROLNA

Wydanie polskie: **OII Europe, Fundacja Interakcja**

www.oiiurope.org

www.interakcja.org.pl

tłumaczenie: **Magda Rakita**

korekta i skład: **Agnieszka Hadrzyńska**

konsultacja prawna: **Karolina Gierdal**

druk: **Chroma.pl**

Wydanie polskie ukazuje się dzięki wsparciu grantu Equal Rights in Action przyznanemu przez National Democratic Institute

www.ndi.org/equal-rights-action-fund

Wersja oryginalna w języku angielskim opublikowana przez:

Equality for lesbian, gay, bisexual,
trans and intersex people
in Europe

Rue du Trône/Troonstraat 60

1050 Brussels

Belgium

Telephone: + 32 2 609 54 10, Fax: + 32 2 609 54 19

www.ilga-europe.org

www.oiiurope.org

Niniejsza publikacja powstała przy wsparciu z funduszy Programu Unii Europejskiej „Prawa, równość i obywatelstwo” 2014–2020. Odpowiedzialność za zawartość tej publikacji spoczywa wyłącznie na ILGA Europe i OII Europe i w żaden sposób nie może być traktowana jako odzwierciedlająca poglądy Komisji Europejskiej.

LISTA KONTROLNA – INDEKS

1. Ochrona integralności cielesnej osób interpłciowych	3
2. Ochrona osób interpłciowych przed dyskryminacją we wszystkich obszarach życia	4
3. Zdrowie	4
4. Edukacja	5
5. Przepęstwa z nienawiści i mowa nienawiści	6
6. Rejestracja płci przy urodzeniu	6
7. Prawne ustalenie płci	7
8. Dostęp do wymiaru sprawiedliwości i zadośćuczynienia	7
9. Gromadzenie danych: usuwanie luk w badaniach	7
10. Finansowanie – tworzenie zrównoważonego rozwoju	8

1. Ochrona integralności cielesnej osób interpłciowych

Aby zapewnić osobom interpłciowym prawo do ochrony zdrowia, samostanowienia i integralności cielesnej, państwa powinny tworzyć przepisy, które jednoznacznie:

- zakazują wszelkich nieodwracalnych zabiegów chirurgicznych lub innych interwencji niewynikających z nagłego zagrożenia życia lub zdrowia, chyba że osoba interpłciowa wyraziła osobistą, dobrowolną i w pełni świadomą zgodę
- ustanawiają odpowiednie sankcje prawne dla lekarzy przeprowadzających jakiegokolwiek nieodwracalne, niewynikające z nagłego zagrożenia życia lub zdrowia zabiegi lub inne interwencje, pomimo że mogą być odroczone
- ustanawiają niezależną grupę roboczą składającą się w równej mierze z ekspertów ds. praw człowieka, interpłciowych osób eksperckich, specjalistów wsparcia psychospołecznego i ekspertów medycznych, w celu przeglądu i zrewidowania protokołów leczenia
- ustanawiają prawo do wrażliwego i eksperckiego ¹ poradnictwa i specjalistycznego wsparcia u ekspertów przeszkolonych do pracy z osobami interpłciowymi,
- wydłużają okres przechowywania dokumentacji medycznej do co najmniej 40 lat
- w przypadku przedawnienia karalności przestępstw związanych z zabiegami chirurgicznymi i/lub innymi interwencjami wydłużają okres przedawnienia do co najmniej 20 lat i zawieszają go do ukończenia 21. roku życia przez osobę zainteresowaną
- zezwalają na zabiegi chirurgiczne i/lub inne odwracalne i nieodwracalne interwencje na dojrzałej osobie małoletniej, jeśli ta osoba wyrazi osobistą i w pełni świadomą zgodę
 - o zakładają obecność niezależnej strony trzeciej w procesie informowania i wyrażania zgody, w celu zagwarantowania zasad dotyczących wyrażania świadomej, osobistej i poinformowanej zgody
- wprowadzają prawny obowiązek lekarzy do:
 - o kompleksowego informowania osoby o zabiegach, w tym o innych możliwych opcjach medycznych i szczegółach dotyczących ryzyka oraz możliwych długoterminowych konsekwencjach i skutkach, w oparciu o aktualne informacje medyczne
 - o przekazywania szczegółowych protokołów z konsultacji pacjentowi i jego rodzicom lub opiekunom prawnym
- zakończą refundację zabiegów IGM (okaleczających narządy płciowe osób interpłciowych) w publicznym i prywatnym systemie opieki zdrowotnej.
- zapewniają, że przepisy i praktyki w sektorach publicznym i prywatnym nie omijają krajowych przepisów dotyczących ochrony i przeciwdziałania dyskryminacji

¹Z tekstu ustawy maltańskiej z 2017 r. "wrażliwy i ekspercki" odnosi się jednocześnie do wyraźnej wiedzy eksperckiej połączonej z wrażliwością dzięki dostosowanym programom edukacyjnym.

2. Ochrona osób interpłciowych przed dyskryminacją we WSZYSTKICH OBSZARACH ŻYCIA

- uwzględnienie „cech płciowych” jako przesłanki dyskryminacyjnej we wszystkich istniejących i przyszłych przepisach antidyskryminacyjnych, a także w przepisach dotyczących przestępstw z nienawiści i mowy nienawiści. Przesłanka „cechy płciowe” powinna:
 - być wyraźnie uwzględniona w katalogu przesłanek chronionych we wszystkich aktach prawnych;
 - zapewniać ochronę w kontekście zatrudnienia, dostępu do towarów i usług, w tym mieszkalnictwa, oraz przemocy motywowanej uprzedzeniami
 - zapewniać ochronę przed dyskryminacją w obszarach ochrony socjalnej, w tym zabezpieczenia społecznego i opieki zdrowotnej, przywilejów socjalnych oraz członkostwa i zaangażowania w organizacje pracowników i pracodawców
 - zapewniać, aby przepisy dotyczące przedawnienia uwzględniały czas, w jakim ofiara dyskryminacji potrzebuje przywrócenie dobrostanu po dyskryminacji
- ustanowienie kompleksowych środków podnoszenia świadomości ogółu społeczeństwa
- ustanowienie obowiązkowych szkoleń uwzględniających aktualne standardy w zakresie ochrony praw człowieka w kwestiach dotyczących interpłciowości dla profesjonalistów pracujących w następujących obszarach:
 - zdrowia, w tym lekarzy, położnych, psychologów i innych specjalistów pracujących w sektorze zdrowia (np. personel recepcji) oraz lekarzy zakładowych
 - zdrowia psychicznego i poradnictwa (np. psychologów, psychiatrów i psychoterapeutów)
 - edukacji (np. nauczycieli, pracowników socjalnych, psychologów szkolnych i personelu szkoły)
 - egzekwowania prawa
 - opieki nad osobami starszymi
 - ochrony praw pracowniczych (np. przedstawiciele związków zawodowych i rad pracowniczych)

3. ZDROWIE

Stworzyć:

- prawo do uzyskania opieki zdrowotnej w oparciu o indywidualne potrzeby jednostki, które nie jest ograniczone oznaczeniem płci/tożsamości płciowej w jej oficjalnych dokumentach
- prawo do dożywotniej refundacji przez krajowe systemy ubezpieczeń zdrowotnych wszelkich leków potrzebnych na skutek zabiegów chirurgicznych i/lub innych interwencji dotyczących cech płciowych danej osoby,
- prawo dostępu do ubezpieczenia na wszelkie zabiegi, bez ograniczenia oznaczeniem płci w dokumentach danej osoby
- prawo do poradnictwa i wsparcia dla wszystkich zainteresowanych osób i ich bliskich
- prawo umożliwiające osobom, które przeszły okaleczenie narządów płciowych osób interpłciowych (Intersex genital mutilation/IGM) do dostępu do leczenia naprawczego
- prawo dostępu do dokumentacji medycznej

Podjęmowanie działań, aby:

- zapewnić wsparcie psychospołeczne osób interpleciowych i ich rodzin
- ustanowić profesjonalne doradztwo interpleciowe (tj. grupy wsparcia prowadzone przez przeszkolonych doradców będących osobami interpleciowymi)
- włączyć zagadnienia dotyczące interpleciowości i osób interpleciowych do wszystkich programów medycznych i programów nauczania w obszarze zdrowia
- zawierać pozytywne i wzmacniające informacje o istnieniu osób interpleciowych w materiałach informacyjnych skierowanych do przyszłych rodziców

4. EDUKACJA

Kluczowe środki ochrony uczniów interpleciowych obejmują:

- tworzenie systemów wsparcia dla uczniów znajdujących się w trudnej sytuacji, w szczególności obejmujących uczniów interpleciowych i ich potrzeby
- ustanowienie zdezagregowanego gromadzenia danych na temat zastraszania i nękania w środowiskach szkolnych
- ustanowienie narzędzi monitorowania i ewaluacji oraz mierników inkluzywności szkół
- włączenie informacji o osobach interpleciowych i istnieniu więcej niż dwóch płci biologicznych, przekazywanych w pozytywny i wzmacniający sposób w programach szkolnych, podręcznikach i materiałach edukacyjnych
- ustanowienie polityki szkolnej, która:
 - o wyrażnie chroni interpleciowych uczniów/studentów ze zróżnicowanymi cechami płciowymi
 - o zawiera podstawowe fakty dotyczące uczniów interpleciowych
 - o wyrażnie szanuje prawo wszystkich uczniów do otwartego omawiania i wyrażania swojej tożsamości płciowej, ekspresji płciowej, a także cech płciowych
 - o wyrażnie uwzględnia obraźliwy język jako metody zastraszania i nękania
 - o uwzględnia zachowania, które mają miejsce w szkole, na terenie szkoły, podczas wydarzeń i zajęć sponsorowanych przez szkołę, a także korzystania z technologii elektronicznej i komunikacji elektronicznej w szkole, w trakcie wydarzeń i zajęć sponsorowanych przez szkołę, na komputerach szkolnych, w sieciach, na forach i w listach mailingowych
 - o ustanawia niskoprogowe, psychologiczne i społeczne mechanizmy wsparcia dla uczniów interpleciowych
 - o wyrażnie określa uprawnienia ucznia interpleciowego do otrzymywania, na żądanie, szczególnych rozwiązań w odniesieniu do udogodnień dostosowanych do płci, takich jak toalety i przebieralnie
 - o zachęca szkoły do wyznaczania pomieszczeń przeznaczonych do użytku przez jedną osobę na raz jako dostępnych dla wszystkich uczniów bez względu na płeć i tożsamość płciową oraz do uwzględniania takich pomieszczeń w nowych obiektach budowlanych lub w obiektach remontowych
 - o zezwala wszystkim uczniom na uczestnictwo w zajęciach wychowania fizycznego i zajęciach sportowych, w tym wyczynowych, w sposób zgodny z ich tożsamością płciową

- o zachęca szkoły do oceny wszystkich placówek, zajęć, zasad, reguł i praktyk uwzględniających płeć w celu zapewnienia, że spełniają one wymogi równego traktowania
- o wyraźnie zobowiązuje personel szkoły do używania imienia i zaimka wynikającego z preferencji ucznia, niezależnie od tego, czy zostały one zmienione w oficjalnych dokumentach
- o potwierdza lub ustala obowiązek szkoły do zmiany oficjalnych danych ucznia w celu odzwierciedlenia zmiany nazwiska lub określenia płci po otrzymaniu dokumentacji, że taka zmiana została zatwierdzona

5. PRZESTĘPSTWA Z NIENAWIŚCI I MOWA NIENAWIŚCI

W celu zwalczania wszelkich form ekspresji, które mogą wywoływać, szerzyć lub promować nienawiść i dyskryminację osób interplciowych, ważne jest, aby:

uwzględniać „cechy płciowe” jako przesłankę chronioną w istniejących przepisach dotyczących mowy nienawiści i przestępstw z nienawiści

- zakazać mowy interfobicznej w mediach, w tym w Internecie
- włączyć osoby interplciowe jako grupę szczególnie narażoną, do przepisów i środków dotyczących praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw
- monitorować interfobiczną mowę nienawiści i przestępstwa z nienawiści
- tworzyć i oceniać środki ochrony zapobiegające interfobicznej mowie nienawiści i przestępstwom z nienawiści
- ocenić istniejące środki dotyczące inkluzywności przepisów i regulacji dotyczących mowy nienawiści w odniesieniu do osób interplciowych

6. REJESTRACJA OZNACZENIA PŁCI PRZY PORODZIE

Dopóki oznaczenie płci jest rejestrowane przy urodzeniu, państwa powinny zapewnić, aby istniejąca różnorodność płci i tożsamości płciowych była odzwierciedlona w dostępnych opcjach oznaczenia płci/tożsamości płciowej dziecka. Państwa powinny

- ustawowo i przed urodzeniem dziecka informować rodziców o prawnych możliwościach zarejestrowania dziecka
- udostępniać trzy (męskie, żeńskie, niebinarne lub równoważne) lub więcej oznaczeń płci podczas rejestracji dziecka bez zaświadczenia lekarskiego lub diagnozy
- zezwalać na imiona neutralne płciowo (bez wymagania dodatkowego imienia specyficznego płciowo)
- pozwalać na neutralne płciowo nazwiska rodowe
- zezwalać na odroczenie rejestracji płci w akcie urodzenia do czasu osiągnięcia przez dziecko wystarczającej dojrzałości do udziału w procesie decyzyjnym
- zezwalać na akty urodzenia bez wpisu znacznika płci

- umożliwiać rodzicom i opiekunom prawnym wyboru M, F, X w paszporcie dziecka, gdy dziecko zostało zarejestrowane jako niebinarne (lub równoważne), o nieokreślonej płci lub bez oznaczenia płci (pozostawiony wpis pusty lub zarejestrowany jako „nieokreślony”)

7. PRAWNE USTALENIE PŁCI

Zapoznaj się z obszernym zestawem narzędzi i listą kontrolną 2016 „Legal Gender Recognition in Europe” opublikowanym przez Transgender Europe².

8. DOSTĘP DO SPRAWIEDLIWOŚCI I ODSZKODOWANIA

Deklaracja *maltańska* z 2013 r. zawierająca wspólne postulaty międzynarodowej społeczności osób interpłciowych wzywa państwa do:

- uznania, że medykalizacja i stygmatyzacja osób interpłciowych skutkuje poważnymi urazami i problemami ze zdrowiem psychicznym
- uznania cierpień i niesprawiedliwości wyrządzonych osobom interpłciowym w przeszłości
- zapewnienia odpowiedniego zadośćuczynienia, odszkodowania, dostępu do wymiaru sprawiedliwości i prawa do prawdy

9. ZBIERANIE DANYCH: usuwanie luk w badaniach

Istnieje kilka parametrów, które, po uwzględnieniu, zwiększają użyteczność wyników badań osób interpłciowych i pomagają w opracowaniu ukierunkowanych podejść badawczych:

- Badania nad interpłciowością muszą pytać o doświadczenia, a nie o tożsamość
- Osoby interpłciowe nie powinny być badane tylko jako podgrupa LGBTI, ale jako niezależna część populacji; kluczem jest segregacja danych
- Współpraca z organizacjami kierowanymi przez osoby interpłciowe i grupami wsparcia kierowanymi przez osoby interpłciowe
- Konsultacje z aktywistami i organizacjami osób interpłciowych podczas tworzenia kwestionariuszy ORAZ podczas analizy i kontekstualizacji danych

² <https://tgeu.org/wp-content/uploads/2017/02/Toolkit16LR.pdf>

10. FINANSOWANIE – Tworzenie zrównoważonego rozwoju

OII Europe i ILGA-Europe, w połączeniu z kluczowymi zaleceniami z wyżej wymienionych raportów finansowych, wzywają Państwa do:

- finansowania działań prowadzonych przez osoby interpcjiowe, zwłaszcza tym uwzględniającym ochronę praw człowieka osób interpcjiowych.
- zapewnienia elastycznego i stabilnego finansowania organizacjom i grupom osób interpcjiowych
- zapewnienia finansowania pozwalającego na opłacanie personelu przez organizacje i grupy osób interpcjiowych
- inwestowania w pracę związaną z traumą i przeciwdziałaniu wypaleniu;
- inwestowania we wzmacnianie instytucjonalne organizacji i grup osób interpcjiowych
- wspierania aktywistów interpcjiowych w budowaniu pracy społecznej i ogólnokrajowej
- edukowania instytucji finansujących w kwestiach interpcjiowości
- zmniejszenia barier dla grup osób interpcjiowych w znajdowaniu i ubieganiu się o dofinansowanie
- inwestowania w projekty oferujące szkolenia dla lekarzy i innych profesjonalistów, kierowane przez osoby interpcjiowe
- inwestowania w grupy wsparcia, najlepiej te, które pracują z perspektywy praw człowieka i depatologizacji interpcjiowości